

Bartoněk, Antonín

Poznámka k přepisu řeckých slov latinkou

In: Bartoněk, Antonín. *Prehistorie a protohistorie řeckých dialektů*. Vyd. 1. V Brně: Univerzita J.E. Purkyně, 1987, pp. 173-175

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/122261>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

POZNÁMKA K PŘEPISU ŘECKÝCH SLOV LATINKOU

Pro účely rané řečtiny se autorovi jeví transkripce latinkou jako přijatelná vzhledem k tomu, že dnes latinkou v každém případě píšeme a) předpokládané indoevropské a protořecké tvary (např. *totjos*, *medhjos*), b) předpokládanou výslovnost doložených tvarů mykénských (např. *to-so to/s/sos*, *me-zo medzōs*), c) předpokládanou výslovnost určitých klasických řeckých tvarů, doložených v konvenčním alfabetském zachycení (např. protiklad attického *ἔθῆκε* × *εἶμι* ve fonetické transkripci [*ethēke*] × [*ēmi*]).

S ohledem na tuto skutečnost bylo v této knize použito následujících zásad pro přepis staré řečtiny latinkou:

a) Indoevropské a raně řecké rekonstrukce se píše v předpokládané fonetické podobě s hvězdičkou (tj. např. **totjos*, **medhjos* podle úzu běžného v indoeuropeistice), ale přitom nikoli v hranaté závorce. Indoeuropeistická a klasickofilologická tradice je zachovávána i v tom, že vokálníké délky jsou označovány vodorovnými čarami nad vokály, a nikoli dvojtečkami (tedy *pherō*, nikoli *phero:*), a míra otevření je u dlouhého *ē/ō* vyznačována diakritickými znaménky pod písmeny (tedy [*ēmi*] × [*ethēke*]), a nikoli zvláštními znaky *e/ε*, *o/ο*, jak to vyžadují zásady mezinárodní fonetické transkripce. Neznělé aspiráty *p^h*, *t^h*, *k^h* jsou přepisovány pro ulehčení sazby jako *ph*, *th*, *kh*. Všechny tyto rekonstruované tvary budou sázeny kurzívou. Kurzívně budou zachycovány i jednotlivé hlásky, o nichž bude v těchto výkladech řeč, a ani ony nebudou z technických důvodů umísťovány do hranatých (fonetický přepis) či šikmých závorek /fonologický přepis/.

b) Doložené mykénské výrazy jsou ve shodě s mykénologickou tradicí psány nejprve v slabičné transliteraci a poté ve fonetické transkripci (např. *to-so tos/s/os*, *me-zo medzōs*, *ai-ka-sa-ma aikhsmā*). Fonetická transkripce je přitom sázena kurzívou (ale opět bez hranatých závorek). Přitom i zde z technických důvodů přepisujeme aspiráty a afrikáty *p^h*, *t^h*, *k^h*, *d^z*, *t^s* zjednodušeně jako *ph*, *th*, *kh*, *dz*, *ts* (např. *me-zo medzōs*, nikoli *med^zōs*, jak by to vyžadovala fonologická analýza slova, v jejímž

světle je d^z jediný foném). Délky opět označujeme ve shodě s mykéno-logickým územ vodorovnými čarami. Analogická pravidla platí i pro přepis řeckých slov z klasického písma kyperského.

c) U alfabetských řeckých slov je třeba rozlišovat α) transliteraci řecké alfabetské podoby (např. $\varphi\acute{\epsilon}\rho\omicron\upsilon\varsigma = pherousi$) a β) fonetickou transkripci slova ($\varphi\acute{\epsilon}\rho\omicron\upsilon\varsigma = [pher\acute{u}si]$):

α) Transliterace řecké alfabetské podoby latinkou vyžaduje, aby bylo každé řecké písmeno přepsáno jedním latinským znakem. Pro klasickou řečtinu by to tedy měla být znaková řada $a, b, g, d, e, z, \bar{e}, t^h, i, k, l, m, n, k^s, o, p, r, s, t, y, p^h, k^h, p^s, \bar{o}$. S ohledem na ulehčení sazby však pokládáme za přijatelné sázet opět znaky t^h, k^s, p^h, k^h, p^s jako th, ks, ph, kh, ps ; přepis ph, kh, th ve výrazech typu $pher\bar{o}, ekh\bar{o}, theos$ považujeme za historicky adekvátnější než případně f, χ, θ , neboť k prvním náznakům spirantizace aspirát dochází až ve vývojovém období, které leží mimo hranice naší práce. Délky značíme opět vodorovnou čarou; délku u \bar{e}, \bar{o} značíme ve všech případech — s ohledem na grafický rozdíl mezi písmeny *epsilon* a *éta*, resp. mezi *omikron* a *omega* v klasické řečtině, naproti tomu dlouhé vokály $\bar{a}, \bar{i}, \bar{u}, \bar{y}$ v řeč. alfabetském písmě nevyznačované, zachycujeme s délkou jen tam, kde to pokládáme z výkladového hlediska za potřebné (tím ovšem do jisté míry narušujeme transliterační princip transkripčním přístupem). Drsný přídech na začátku attických slov píšeme jako h (např. *hepta*), naproti tomu přízvuk neznačíme, neboť pokud se v průběhu řeckého historického vývoje mezi léty 2000—500 př. n. l. přízvuk nějak měnil, zůstávají nám tyto změny neznámé (až na lesbickou tendenci přesunovat přízvuk směrem k počátku slova).

Určité komplikace vznikají při přepisu jiných dialektů než attičtiny. Ve zvláštních případech na ně upozorňujeme přímo v textu práce; obecně je třeba říci, že se tzv. *digamma* přepisuje jako w , znak H (*éta*) užitý v původní hodnotě *héta* jako h , a znak Y mimo attičtinu a maloasijskou i kykladskou iónštinu jako u (takto by se měl přepisovat i u Homéra, neboť v maloas. iónštině nedošlo k změně $u > \bar{u} [=y]$ před 7. stol. př. n. l.). Dodejme, že pokud není v textu výslovně uvedeno, z kterého dialektu nebo z kterého autora ten či onen výraz pochází, jde o transliteraci buď výrazu attického (zpravidla zkratka *att.*) nebo obecně alfabetského (zpravidla *alf.*).

β) V celé řadě případů je nutno uvádět i pravděpodobnou fonetickou výslovnost řeckých slov, známých z alfabetského zachycení. Zde postupujeme analogicky jako sub a) a b), tj. používáme fonetického přepisu slova se shora uvedenými drobnými diferencemi: ph, th, kh, ks, ps místo p^h, t^h, k^h, k^s, p^s ; $\bar{a}, \bar{e}, \bar{i}, \bar{o}, \bar{u}$ místo a, e, i, o, u : (v případě, že \bar{e}/\bar{o} má střední kvalitu), \bar{e}/\bar{o} místo $e:/o$: zavřeného, \bar{e}/\bar{o} místo $\epsilon:/\omicron$: otevřeného; v tom je náš přepis přesnější, neboť jsme s to lépe graficky rozlišovat dialekty s třístupňovým dlouhovokalickým systémem $\bar{i}, \bar{e}, \bar{a}, \bar{o}, \bar{u}$ od nářečí se čtyřstupňovým systémem $\bar{i}, \bar{e}, \bar{e}, \bar{a}, \bar{o}, \bar{o}, \bar{u}$, kdežto při užití mezinárodní fonetické transkripcie by znaky $e:/o$: v prvním případě označovaly střední \bar{e}/\bar{o} , v druhém případě zavřené \bar{e}/\bar{o} . U fonetických transkripcí alfabetských řeckých výrazů, resp. u jejich modelových tvarů z archaického období postmykénského, však důsledně používáme

hranatých závorek, aby bylo možno tyto přepisy (např. att. [*pherūsi*]) odlišit od pouhé transliterace alfabetského výrazu φέρουσι latinkou, tj. od *pherousi*. Z technických důvodů mají tyto hranaté závorky šikmou podobu, např. v zmíněném [*pherūsi*]; liší se tedy jednak od hranatých závorek stojatých, označujících písmena nebo znaky, které nejsou v určitém konkrétním textu doloženy, ale lze je v něm doplnit, např. v myk. [qa-si]-re-wi-jo-te, jednak od čistě šikmých závorek, naznačujících ne zcela jistou — nebo pouze variantní — realizaci určité hlásky v konkrétním slově, např. v mykénském /h/ekhei. — Dodejme, že velmi otevřenou hlásku mezi \bar{a} a \bar{e} označujeme z technických důvodů netradičně znakem \bar{a} .

